

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВІТРЯНИХ МЕРЕЖ МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ КОРИДОРІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню становлення, розвитку і сучасного стану правового регулювання повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів в Україні. Дослідження містить аналіз регулювання правовідносин у сфері повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів та рекомендації щодо приведення нормативно-правових актів України у відповідність до міжнародного законодавства та до законодавства Європейського Союзу.

Ключові слова: авіаційний транспорт, повітряна траса, повітряні коридори, повітряний простір, повітряний рух, транспортна мережа.

Н. В. Жмур

Правовое регулирование воздушных сетей международных транспортных коридоров в Украине

Статья посвящена исследованию становления, развития и современного состояния правового регулирования воздушных сетей международных транспортных коридоров в Украине. Исследование содержит анализ регулирования правоотношений в сфере воздушных сетей международных транспортных коридоров и рекомендации по приведению нормативно-правовых актов Украины в соответствие с международным законодательством и с законодательством Европейского Союза.

Ключевые слова: авиационный транспорт, воздушная трасса, воздушные коридоры, воздушное пространство, воздушное движение, транспортная сеть.

N. Zhmur

Legal regulation of air channels of international transport corridors in Ukraine

The article is devoted to research of the formation, development and modern state of the legal regulation of air networks of international transport corridors in Ukraine. The research contains an analysis of the regulation of legal relations in the sphere of air networks of international transport corridors and recommendations on bringing the regulatory acts of Ukraine in line with international law and with the legislation of the European Union.

Key words: aviation transport, airway, air corridors, airspace, air traffic, transport network.

Постановка проблеми та її актуальність. В контексті розвитку євроінтеграційних процесів спостерігаємо зростання наукового і практичного інтересу до розвитку окремих галузей України, а саме транспортної системи України. Особливої актуальності в контексті вищесказаного заслуговує авіаційна галузь. Тому, сьогодні спостерігаємо навантаження на соціальні, регіональні та міжнародні авіаційні мережі.

Відповідно, в сучасних умовах розвитку авіаційної галузі питання організації та функціонування міжнародних транспортних коридорів та залучення їх до міжнародної транспортної мережі має не лише наукове але і практичне

значення. Науковий інтерес до тематики дослідження обумовлений факторами глобалізації, досягненнями науково-технічної революції, світовими інтеграційними процесами.

Міжнародні транспортні коридори (МТК) – сукупність різних видів транспорту, що забезпечують значні перевезення вантажів і пасажирів на напрямках їх найбільшої концентрації. Транспортні коридори виконують роль кровоносних судин у світових інтеграційних процесах.

Використання подібних коридорів дає значні фінансові здобутки для держави, проте транспортна система України в силу своєї за-

старіості, недокомпоектваності, часто людському фактору втрачає позиції на міжнародному ринку перевезень та не приносить прибутку державі і авіаційній галузі.

Усі фактори в умовах жорсткої конкуренції призводить до витіснення українських перевізників з міжнародних ринків транспортних послуг, знижує якість обслуговування вітчизняних підприємств і населення, створює реальну загрозу економічній безпеці держави. Окремо, слід підняти питання безпеки транспортних коридорів на фоні збитого літака на Донбасі, інших аварій повітряних суден, що сталися на території України.

Основними проблемами, які стримують забезпечення зростаючого за обсягами та якістю попиту на транспортні послуги, визнані: недостатнє оновлення основних фондів усіх видів транспорту і дорожнього господарства, невідповідність їх технічного рівня перспективним вимогам; низький рівень міжгалузевої координації у розвитку транспортної інфраструктури, що призводить до роз'єднання єдиного транспортного простору, нераціонального використання ресурсів і зниження ефективності використання транспорту; слабкий ступінь використання геополітичного положення України та можливостей її транспортних комунікацій для міжнародного транзиту вантажів територією України; повільне вдосконалення транспортних технологій та недостатня їх пов'язаність з виробничими, торговельними, складськими і митними технологіями; неприпустимо низький рівень інформатизації транспортного процесу та інформаційної взаємодії транспорту з іншими галузями економіки; недостатня ефективність фінансово-економічних механізмів, що стимулюють надання інвестицій на розвиток транспорту; відставання у реалізації державних і галузевих програм в галузі окремих видів діяльності, видів транспорту, транспортного машинобудування, розбудови державного кордону.

Усе вищевикладене свідчить про науковий інтерес до предмету дослідження, а саме правового регулювання повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів в Україні.

Метою статті є аналіз стану правового регулювання повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів в Україні, виокремлення ос-

новних проблем у правовому регулюванні та напрямків по їх вдосконаленню.

Аналіз досліджень і публікацій. Правове регулювання повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів України та її окремих складових розглядалися в дослідженнях таких вчених, як С. Єряшова, О. Білого, В. Муравйова, К. Плужнікова, Х. Дорофєєва, Н. Пашинської та інших, проте дані напрацювання не вичерпують можливостей для подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Сучасне правове регулювання повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів в Україні здійснюється у відповідності до Повітряного кодексу України [1], Положення про використання повітряного простору України [2], та інших нормативних документів. Так, зокрема, у Положенні, а саме у ст. 37 Розділу III, зазначається, що до елементів структури повітряного простору України належать райони польотної інформації; диспетчерські райони; диспетчерські зони; зони аеродромного руху; маршрути обслуговування повітряного руху; заборонені зони; зони обмеження польотів; небезпечні зони; повітряний простір з особливим режимом використання повітряного простору; тимчасово зарезервованій повітряний простір; зони виконання спеціальних польотів; зони виконання випробувальних польотів; повітряний коридор перетинання державного кордону; райони пошуку та рятування; райони спрощеної координації [2].

Повітряна траса – це диспетчерський район або його частина, що являє собою коридор у повітряному просторі, обмежений за висотою та шириною, призначений для безпечного виконання польотів повітряними суднами і забезпечений аеродромами, засобами навігації, контролю та управління повітряними рухом. Повітряні траси і місцеві повітряні лінії також повинні бути сертифіковані на відповідність їх діючим в Україні нормам придатності з обов'язковою видачею сертифікату.

Повітряний коридор – це виділений у повітряному просторі коридор для руху літальних апаратів, з'єднує між собою 2 райони або контрольні зони аеропортів. На внутрішніх лініях коридор має ширину 10 км, на міжнародних – 20 км.

Окремою увагою в рамках даного дослідження заслуговує питання правового забезпечення діяльності основних суб'єктів, які забезпечують створення повітряних мереж міжнародних транспортних коридорів.

Слід відмітити, що важливою ланкою у системі використання повітряного простору України є органи виконавчої влади, які забезпечують реалізацію державної політики, організації та підприємства, на які покладено функції щодо організації повітряного руху, радіотехнічного, аеронавігаційного та метеорологічного забезпечення авіації, підготовки та публікації нормативних документів з питань аеронавігації, а також підготовки фахівців у сфері використання повітряного простору та їх медичної сертифікації. Так, наприклад, відповідно до пункту 75 Положення про використання повітряного простору України [2] «Украероцентр» (що є структурним підрозділом «Украероруху») видає дозвіл на використання повітряного простору після отримання дозволу на виконання польотів, який видає «Державіаслужба». Крім того, на «Украерорух» покладається обов'язок здійснювати контроль за дотриманням порядку використання повітряного простору (пункт 13 Положення про використання повітряного простору України [2]).

Іншим структурним елементом інфраструктури мережі авіаційних перевезень є аеропорти, що за своїм значенням поділяються на внутрішні і міжнародні, які повинні пройти сертифікацію і реєстрацію до діючих в Україні правил.

Враховуючи членство України у міжнародних організаціях і приймаючи до уваги факт підписання і ратифікації Україною міжнародних угод, за якими регламентується використання повітряного простору України літаками, що зареєстровані в інших державах, можна стверджувати, що авіаційний простір України вже практично є частиною міжнародної мережі, яка використовується авіатранспортом для перевезення пасажирів та вантажів, а також надання послуг іноземним компаніям для транзиту.

Першим кроком у розбудові авіаційної мережі була Угода про транзит при міжнародних повітряних сполученнях 1944 року, потім ратифікація Договору з відкритого неба 1992 року. Не менш важливими документами, для розбудови

ви мережі авіаційного простору, якими могли б скористатися іноземні літаки, є: Конвенція діро міжнародну цивільну авіацію 1944 року; Протокол про введення нової статті 83-bis до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію; Монреальська Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 року; Токійська Конвенція про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна 1963 року; Гвадалахарська Конвенція, на додаток до Варшавської конвенції, щодо уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, які здійснюються іншою особою, крім договірною перевізника, 1961 року; Варшавська Конвенція щодо уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень 1929 року; Закон України «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації» № 1965-VIII від 21.03.2017 р.

З метою забезпечення безпеки польотів у повітряному просторі України і приймаючи до уваги участь у міжнародних організаціях були розроблені правила організації потоків повітряного руху, які затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 р. № 401 «Про затвердження Положення про використання повітряного простору України», Постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2002 р. № 1328 «Про затвердження Програми розбудови державної системи використання повітряного простору України на 2002-2006 роки». Правила використовуються з метою сприяння організації безпечного, упорядкованого та прискореного потоку повітряного руху і забезпечення максимального використання пропускної спроможності системи управління повітряним рухом відповідно до міжнародних стандартів та рекомендованої практики. Крім того, ці правила поширюються на суб'єктів авіаційної діяльності, які виконують польоти у контрольованому повітряному просторі України за правилами польотів за приладами щодо загального повітряного руху (IFR/GAT), а також на персонал обслуговування повітряного руху та організації потоків повітряного руху.

Правовою базою Правил є такі акти: а) Повітряний кодекс України [1]; б) Положення про використання повітряного простору України [2]; в) Програма розбудови державної

системи використання повітряного простору України на 2002-2006 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2002 р. № 1328; д) Повідомлення щодо обслуговування повітряного руху - Авіаційні правила України, частина 85, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 25.03.2002 р. № 199 та зареєстровані у Міністерстві юстиції України 10.04.2002 р. за № 354/6642 (із змінами); є) Правила польотів повітряних суден та обслуговування повітряного руху в класифікованому повітряному просторі України, затверджені наказом Мінтрансу України від 16.04.2003 р. № 293 та зареєстровані у Міністерстві юстиції України 05.05.2003 р. за № 346/7667 (із змінами); ж) Правила надання експлуатантам дозволів на виліт з аеропортів України та приліт до аеропортів України під час виконання міжнародних, внутрішніх та транзитних польотів, затверджені спільним наказом Міністерства транспорту України та Міністерства оборони України від 16.01.2003 р. № 26/11 та зареєстровані у Міністерстві юстиції України 22.04.2003 р. за № 317/7638; з) Конвенція про міжнародну цивільну авіацію та додатки до неї [3]; і) «Организация воздушного движения» Doc. 4444, ATM/501, ICAO; к) «До-полнительные региональные правила» Doc. 7030 ICAO; л) «Керівництво CFMU Євро-контролю» та додатки до нього.

Значну роль у впровадженні та застосуванні правових засад регулювання мережі авіатранспорту України, яка стала невід'ємною частиною загальноєвропейської мережі, відіграють підзаконні акти та акти відповідних державних органів регулювання повітряних перевезень. Саме з метою якісного виконання завдань щодо державного нагляду за забезпеченням безпеки польотів цивільної авіації, визначених Положенням про Державну службу України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації (що затверджене Указом Президента України [4]), а також з метою виконання рекомендацій Євроконтролю, отриманих в ході аудиту представниками органу з регулювання безпеки Євроконтролю, представниками органу було розроблено наказ Державної служби з нагляду за забезпеченням безпеки авіації, який був прийнятий 31.05.2010 р. Положення про нагляд за безпекою польотів у

системі організації повітряного руху [5]. Цей документ розроблено з метою удосконалення чинних нормативно-правових актів України, що регулюють діяльність у сфері безпеки польотів у системі організації повітряного руху відповідно до міжнародних стандартів в системі організації повітряного руху України. Документ призначений для застосування в межах структурних підрозділів Державіаслужби та підприємств і організацій, що виконують функції, пов'язані з організацією повітряного руху у повітряному просторі України. Крім того, Положення направлене на формування функціонального підходу до нагляду та управління безпекою польотів під час організації повітряного руху з урахуванням світових вимог.

Україна активно співпрацює з підрозділами ІКАО та відповідними європейськими структурами, які розробляють документи, що регламентують діяльність авіаційних мереж у відповідності з вимогами ІКАО. А також співпрацює з країнами ЄС щодо розвитку транс'європейських транспортних мереж, мультимодальних транспортних коридорів, системи міжнародних транспортних коридорів; розкрито аспекти фінансової і технічної допомоги ЄС Україні для підтримки реалізації засад розвитку національної транспортної галузі. Дані напрями співробітництва України з країнами ЄС сприятимуть реалізації потенціалу транспортної системи України.

Зокрема, до пріоритетних напрямів співробітництва України та ЄС у галузі транспорту можна віднести: розвиток транспортної інфраструктури України та її інтеграція до загальноєвропейської транспортної системи; підвищення рівня безпеки на транспорті та адаптація відповідного національного законодавства із залученням проекту ЄК TWINNING; модернізація та оновлення основних фондів і рухомого складу транспорту; створення Спільного авіаційного простору між Україною та ЄС.

Відмітимо, що практика співробітництва у створенні Спільного авіаційного простору показує, що Україна має необхідні умови для виконання міжнародних вимог до складу та якості льотної техніки, кваліфікації пілотів, стану та повноти послуг, що надаються аеропортовими службами. Україна як транзитна держава активно розвиває мережу мульти-модальних транс-

портних коридорів з використанням водного (морського поромного сполучення) та залізничного сполучення у напрямках Північ-Південь та Захід-Схід.

Можна констатувати, що етап реалізації основних напрямів руху потоків повітряних суден завершено. Маршрути, які проходять через район відповідальності України, максимально наближені до основних низок між аеропортами і є привабливими для кори-стувачів.

Основна мета заходів щодо організації повітряного простору - це створення структури повітряного простору, елементи якої динамічно змінюються відповідно до експлуатаційних потреб, застосування зональної навігації з метою підвищення ефективності діяльності користувачів повітряного простору України.

Усі елементи системи організації повітряного руху (організація повітряного простору, обслуговування повітряного руху та організація потоків повітряного руху) функціонально сумісні між собою. Основним інструментом планування заходів, яких необхідно безпосередньо вжити для реалізації цього плану та впровадження елементів системи CNS/ATM, є План конвергенції та імплементації для України (LCIP).

Проте, крім зазначених надбань існує низка питань, що потребують реагувань та належного суворого регулювання, а саме, однією з проблем є відсутність інформації про складові формування ціни на квиток.

Висновки. Відмітимо, що налагодження тісного міжнародного економічного співробітництва України з країнами ЄС у транспортній сфері дозволить забезпечити прискорення інтеграції видів українського транспорту до міжнародної і європейської та світової транспортної системи, впровадження принципів європейської транспортної політики в Україні. Транспорт як інфраструктурна галузь має розвиватися випереджальними темпами, що сприятиме укріпленню зовнішньоторговельних зв'язків України, її територіальному розвитку, залученню транзиту, збільшенню обсягів валютних надходжень, оптимізації товаро-потоків.

Розвиток світової авіаційної мережі характеризується наступними тенденціями: лібералізація ринку авіаційних перевезень, про що свідчить активізація впровадження політики

«відкритого неба»; збільшення ресурсів пропускної та навантажувальної здатності національних та міжнародних авіаційних мереж паралельно збільшенню попиту на авіаперевезення; підвищення ролі держав Близького Сходу та Азії у розвитку авіаційних транспортних мереж; підвищення ролі авіаційної мережі у загальній структурі світової транспортної системи; збільшення обсягів перевезень вантажів та пасажирів авіамережами; збільшення обсягів інвестицій у розвиток авіаційних мереж; збільшення кількості турбореактивних літаків через їх вищий рівень надійності.

Отже, гармонізація повітряного простору України та імплементація європейських вимог повинна сприяти збільшенню транзитного потоку через Україну, а також процесам економічного розвитку держави, що конче необхідно для сьогодення.

Література

1. *Повітряний кодекс України* від 19 травня 2011 р. № 3393-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>

2. *Про затвердження Положення про використання повітряного простору України*: постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 401 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-2002-%D0%BF>

3. *Про державну службу України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації*: Указ Президента України від 15 липня 2004 р. № 803/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803/2004>

4. *Положення про Державну Службу з нагляду за забезпеченням безпеки авіації*: Указ Президента України від 15 липня 2004 р. № 803/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803/2004>

5. *Про затвердження Положення про нагляд за безпекою польотів у системі організації повітряного руху*: наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 31 травня 2010 р. № 320 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0446-10>

6. *Дорофеева К. М.* Участие Украины в международных транспортных коридорах /

К. М. Дорофєєва // Економічна політика країн ЄС: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 1-3 жовт. 2013 р., м. Познань, Польща / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Акад. готел. менедж. та харчуванн.; редкол.: Шубін О.О. (голов. ред.) [та ін.]. – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2013. – С. 85-87.

7. Пашинська Н. М. Сучасні особливості територіальної організації транспортної системи / Н. М. Пашинська // Часопис соціально-економічної географії. – Харків, 2007. – Вип. 3 (2). – С. 198-208.

8. Дорофєєва Х. М. Теоретичні основи формування транспортних мереж / Х. М. Дорофєєва // Дні науки – 2015: матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Прага, 27.03.2015-05.04.2015). – Прага: Вид. дім «Education and Science», 2015. – С. 96-97.

9. Дорофєєва Х. М. Еволюція нормативно-правового забезпечення розвитку світових авіамеж / Х. М. Дорофєєва // Економіка і управління в умовах глобалізації: матеріали IX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21 травня 2015 р. – Кривий Ріг, 2015. – С. 125-127.

10. Мірошко В. М. Міжнародні транспортні коридори і Україна / В. М. Мірошко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12.APSN_2007/Economics/20623.doc.htm

References

1. *Povitryanyu kodeks* Ukrainy vid 19.05.2011 № 3393-VI [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>

2. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro vykorystannya povitryanoho prostoru Ukrainy*: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 bereznya 2002 r. № 401 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-2002-%D0%BF>

3. *Pro derzhavnu sluzhbu Ukrainy z nahlyadu za zabezpechenniam bezpeky aviatsiyi*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15.07.2004 № 803/2004 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803/2004>

4. *Polozhennya pro Derzhavnu Sluzhbu z nahlyadu za zabezpechenniam bezpeky aviatsiyi*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15.07.2004 № 803/2004 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym

dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803/2004>

5. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro nahlyad za bezpekoju pol'otiv u systemi orhanizatsiyi povitryanoho rukhu*: nakaz Ministerstva transportu ta zv'yazku Ukrainy vid 31.05.2010 № 320 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0446-10>

6. Дорофєєва К. М. Uchastye Ukrainy v mezhdunarodnykh transportnykh korydorakh / К. М. Дорофєєва // *Ekonomichna polityka krayin YES: mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 1-3 zhovt. 2013 r. m. Poznan', Pol'sha / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Donets. nats. un-t ekonomiky i torhivli im. M. Tuhana-Baranovskoho, Akad. hotel. menedzh. ta kharchuvannya; redkol.: Shubin O.O. (holov. red.) [ta in.]. – Donets'k: [DonNUET], 2013. – S. 85-87.

7. Пашинська Н. М. Suchasni osoblyvosti terytorial'noyi orhanizatsiyi transportnoyi systemy / Н. М. Пашинська // Часопис соціально-економічної географії. – Харків, 2007. – Вип. 3 (2). – С. 198-208.

8. Дорофєєва К. М. Teoretychni osnovy formuvannya transportnykh merezh / К. М. Дорофєєва // *Dni nauky – 2015: materialy KHI mizhnar. nauk.-praktych. konferentsiyi* (m. Praha, 27.03.2015-05.04.2015). – Praha: Vyd. dim «Education and Science», 2015. – S. 96-97.

9. Дорофєєва К. М. Evolyutsiya normatyvno-pravovoho zabezpechennya rozvytku svitovykh aviamerezh / К. М. Дорофєєва // *Ekonomika i upravlinnya v umovakh hlobalizatsiyi: materialy IKH mizhnar.nauk.-prakt. Internet-konf.*, 21 travnya 2015 r. – Kryvyi Rih, 2015. – S. 125-127.

10. Мірошко В. М. Mizhnarodni transportni korydory i Ukraina / В. М. Мірошко [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/12.APSN_2007/Economics/20623.doc.htm